

دانشگاه کردستان

دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی

گروه فقه امام شافعی

عنوان :

مقاصد شریعت از دیدگاه امام غزالی

پژوهشگر :

سمیه منبری

استاد راهنما :

دکتر نوید نقشبندی

استاد مشاور :

دکتر سالم افسری

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی، گرایش فقه امام شافعی

اسفند ماه ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کردستان

دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی

گروه فقه امام شافعی

عنوان :

مقاصد شریعت از دیدگاه امام غزالی

پژوهشگر :

سمیه منبری

استاد راهنما :

دکتر نوید نقشبندی

استاد مشاور :

دکتر سالم افسری

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی، گرایش فقه امام شافعی

اسفند ماه ۱۳۹۲

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوریهای ناشی از تحقیق موضوع

این پایان نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

*** تعهد نامه ***

این جانب سمیه منبری دانشجوی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه امام شافعی دانشگاه کردستان، دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی گروه فقه امام شافعی تعهد می‌نمایم که محتوای این پایان‌نامه نتیجه‌ی تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی کپی برداری نشده و به پایان رسانیدن آن، نتیجه‌ی تلاش و مطالعات مستمر این جانب و راهنمایی و مشاوره‌ی اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

سمیه منبری

۱۳۹۲/۱۲/۵

دانشگاه کردستان

دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی

گروه فقه و حقوق امام شافعی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه امام شافعی

عنوان :

مقاصد شریعت از دیدگاه امام غزالی

پژوهشگر :

سمیه منبری

در تاریخ ۱۴ / ۱۲ / ۱۳۹۲ توسط کمیته‌ی تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره‌ی ۱۸.۸۰ و درجه‌ی بسیار خوب به تصویب رسید.

<u>امضاء</u>	<u>مرتبه علمی</u>	<u>نام و نام خانوادگی</u>	<u>هیات داوران</u>
	استادیار	دکتر نوید نقشبندی	۱- استاد راهنما
	استاد یار	دکتر سالم افسری	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر رؤف رهنمون	۳- استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر سهیلا رستمی	۴- استاد داور داخلی

مهر و امضاء معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

مهر و امضاء گروه

تقدیم

تمدن اسلامی هراز چندگاهی فرو دستان را به تکاپو وا می‌دارد تا بر قله‌های رفیع، تعالی یابند و خود را بر زمان سوار کنند و تاریخ به آن‌ها گوش سپارد.

بر این اساس، این ناچیز را تقدیم می‌کنم به ...

... تمام بیدارگرانی که زنجیروار، در طول تاریخ حیات بشریت، دین حنیف خداوند را از زیر خروارها ناخالصی بیرون کشیدند تا آن را طبق نسخه‌ی اول به دست تشنگان آب حیات برسانند و وسیله‌ی سعادت آن‌ها را فراهم کنند.

... بزرگ مردانی که غریبانه "إِنِّی مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ" گفتند و وجود جسمانی خود را از کف دادند تا وجود روحانی انسان‌های دیگر را احیاء کنند.

تقدیم به احیاگرانی که حیاتم را مدیون وجود پر برکت آن‌ها هستم.

تشکر و قدر دانی

پیش از هر چیز، سپاس بی‌کران خدای را، که مشعل هدایت به مبارک دستان نامورترین بزرگان بشری تاریخ، حبیب رب و امین وحی، محمد(ص)، برافروخت تا کشتی بشریت را از بیم موج زندگانی دنیا به ساحل رستگاری و فلاح، ایمن ناخدا و راستین رهنمون باشد... و او را شکر می‌گوییم از اینکه ما را نیز از پیروان آن رهرو راه نجات قرار داد.

بعد از شکر خالق، از خانواده‌ی بی‌نظیرم قدردانی می‌کنم. از بهترین پدر و مادر دنیا. کسانی که سرتاسر زندگی را مدیون نعمت وجود آن‌ها هستم؛ مدیون برکت دستان زحمتکش پدرم و قلب پر مهر مادرم. هم چنین از برادرانم که همیشه و در هر حال حامی و پشتوانه‌ی من بوده‌اند و دلم با بودنشان گرم است قدردانی می‌کنم. از خداوند می‌خواهم که همه‌ی آن‌ها را در پناه الطاف بیکران خود جای دهد.

از اساتید بسیار محترمم که هشت سال از بهترین دوران عمرم را در خدمت آن‌ها بودم، به خاطر تجاربی که در اختیار من گذاشتند، تشکر می‌کنم. مخصوصاً از مدیر گروه و مشاور زحمت‌کش جناب آقای دکتر سالم افسری به خاطر تلاش‌های ایشان برای گروه و هم‌چنین سرکار خانم دکتر سهیلا رستمی که در طول این پایان نامه درس بزرگی در زندگی به من آموختند بی‌نهایت متشکرم.

سپاس ویژه‌ی خود را تقدیم می‌کنم به استاد فرزانه‌ام جناب آقای دکتر نوید نقشبندی که راهنمایی این پایان نامه را به عهده گرفته و با دلسوزی تمام نه تنها به رشد علمی من کمک کردند بلکه مهم‌تر از آن در رشد فکری و روحی من مؤثر واقع شدند. برای ایشان خیر و سعادت دنیا و آخرت را از خداوند خواستارم.

از دوست با محبت و گرانقدرم سرکار خانم نسیمه قادریان که در طول این کار، صمیمانه در کنار من بودند و کمک‌های خود را با حوصله و بدون چشم‌داشت از من دریغ نکردند بی‌نهایت سپاسگزارم و از خداوند منان می‌خواهم ایشان را از لذت رضایت خود بهره‌مند گرداند.

هم‌چنین از تمامی عزیزانی که به نوعی در نوشتن این پایان نامه یاری ده و قوت قلب بوده‌اند متشکرم.

چکیده

مبنای علم مقاصد شریعت بر این است که خداوند به چیزی امر نکرده یا از چیزی نهی نکرده، مگر اینکه مقصود یا مقاصدی در ورای آن می باشد و انجام آن در مسیر مقاصدی است که خداوند در نظر داشته است. بر این اساس مجتهد باید در نظر داشته باشد که هدف از وضع شرایع، وصول به مقاصد آن است نه فقط انجام دستورات و تطبیق قواعد و احکام. به همین دلیل دانشمند علم اصول بایستی با استفاده از قواعد ویژه مبتنی بر این تفکر، به مقاصد احکام دست یابد تا مجتهد را در وصول درست تر به احکام یاری دهد.

امام محمد غزالی (۵۰۵ ه.ق) که یکی از بارزترین چهره های نظریه ی مقاصد است معتقد است مصلحت در محافظت از مقصود شرع است. یعنی محافظت از دین، نفس، عقل، نسل و مال که در ابتدا آن ها را محدود به سه مورد دین و نفس و مال می کند و بعدها عقل و نسل را هم به آن ها می افزاید. حفظ این اصول پنجگانه در مرتبه ی ضروریات جای می گیرند و این قوی ترین مراتب مصالح است در حالیکه حاجیات و تحسینیات نیز به عنوان مکمل ضروریات در مرتبه ی دوم و سوم بعد از آن قرار می گیرند. او این تقسیم ثلاثی مصلحت (ضروریات و حاجیات و تحسینیات) را از تقسیم خماسی استادش امام الحرمین گرفته است.

امام محمد غزالی با طرح بحث از مقاصد شریعت، می خواهد به ما بگوید که دین، جدای از ظاهر، محتوایی هم دارد که مقصد اصلی شریعت است و شریعت نیز زمانی می تواند مفید فایده باشد که احکام ظاهری آن بر اساس اصول زیربنایی آن ها شکل گیرند. در غیر این صورت تبعاتی به دنبال خواهد داشت که موجب محبوس شدن تفکر اسلامی در بند فقه قانونمند می شود.

کلید واژه: غزالی - مقاصد - اجتهاد - شریعت - مصلحت - علت - ضرورت

Abstract:

The basis of religious Sharia purposes is that God doesn't order to or prohibit from an action unless a purpose or purposes exist beyond it, and therefore its accomplishment is appropriate to god's will. So the priest should keep in mind that the objective of religious laws is not its fulfillment but getting its purposes. By this viewpoint the scholar of religious principles should utilize special rules based on this thought in order to help the priest to catch the verdicts more correctly.

Imam Muhammad Ghazzali is (505 A.H.) is an important character to study the theory of religious purposes. As the author of this thesis sees, he was regarding this theory as the most important subject in the route of religious thought and in his Ijtihad and renovation life. This consideration was begun in his book "Shifa Al-Ghalil" and after some steps it became more complete in another works like: "Asas Al-Qias" and "Ihia Oloom Al-Din" and finally in his book "Al-Mostasfa" reaches to its zenith.

Ghazzali believes that the religious interest lies in protection of religion object. In the other words it lies in protection of belief, life, wisdom, descendant, and properties; but he at the beginning limited it in three matters: belief, life and properties and thereafter he added wisdom and descendant. The protection of these 5 principles is located in the level of necessities, while in the lower levels we have accessories and luxuries as a compliment to the first level of principles. Imam Ghazzali has obtained this trilateral division of religious interest (necessities, accessories, and luxuries) from his master "Imam Al-Haramain".

Imam Muhammad Ghazzali by his discussion of religious purposes tries to tell us that the religion has another inner layer beyond this exterior shell, which is the main objective of religion and the religion can be useful when its outer layers are based on its inner content. Otherwise it leads to consequences that cause the restriction of Islamic thought in the framework of regulated religious laws (Fiqh).

Keywords: Ghazzali- Purposes- Ijtihad- Sharia- Interest- Cause- Necessity

University of Kurdistan
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of theology and Shafii Jurisprudence

**A Thesis Submitted to the Postgraduate of the Requirements for the Degree
Studies Office in Partial Fulfillment of M.A. in Islamic
Knowledge Tendency of Shafii Jurisprudence**

Title:

The Islamic legislation purposes from the viewpoint of imam ghazzali

By:

Somayeh Menbari

The above thesis was evaluated and approved by the following members of the thesis committee with mark 18.80 and Very Good quality on March.5 . 2014

<u>Position</u>	<u>Title and Name</u>
<u>Signature</u>	
1. Supervisor:	Dr. Navid Naghshbandi
2. Advisor:	Dr. Salem Afsari
3. External Examiner:	Dr. RaooF Rahnemoon
4. Internal Examiner:	Dr. Soheila Rostami

Department Manager: Dr. Salem Afsari

Deputy Dean
Faculty Postgraduate Studies
Office
University of Kurdistan

University of Kurdistan
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of theology and Shafii Jurisprudence

Title:

The Islamic legislation purposes from the viewpoint of imam ghazzali

By:

Somayeh Menbari

Supervisor:

Dr. Navid Naghshbandi

Advisor:

Dr. Salem Afsari

A Thesis

**Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
M.A. in Islamic Knowledge Tendency of Shafeii Jurisprudence**

March .5.2014

مقدمه

۱	الف) بیان مسأله
۳	ب) ضرورت و اهمیت انجام تحقیق
۳	ج) اهداف تحقیق
۳	د) سؤالات تحقیق
۴	ه) پیشینه تحقیق
۵	و) روش انجام تحقیق
۶	ی) ساختار تحقیق

فصل اول (کلیات)

۸-۱	۱-۱- امام غزالی
۸-۱-۱	۱-۱-۱- خراسان در عصر امام غزالی
۸-۱-۱-۱	۱-۱-۱-۱- اوضاع خارجی
۹-۱-۱-۱	۲-۱-۱-۱- اوضاع داخلی
۹-۱-۱-۱-۱	۱-۲-۱-۱-۱- افکار فلاسفه
۹-۱-۱-۱-۱	۲-۲-۱-۱-۱- افکار باطنیه
۱۰-۱-۱-۱-۱	۳-۲-۱-۱-۱- افکار معتزله
۱۰-۱-۱-۱-۱	۴-۲-۱-۱-۱- علمای مسلمین
۱۲-۱-۱	۲-۱-۱- زندگی غزالی
۱۲-۱-۱-۱	۱-۲-۱-۱- نسب و تولد
۱۳-۱-۱-۱	۲-۲-۱-۱- نشأت یافتن امام غزالی
۱۳-۱-۱-۱	۱-۲-۲-۱-۱- تحصیلات غزالی
۱۶-۱-۱-۱-۱	۲-۲-۲-۱-۱- غزالی، از انزوا تا تحول

- ۱۸.....دایره المعارف عصر خویش، غزالی، ۳-۲-۲-۱-۱-۱
- ۱۹.....اساتید، ۳-۲-۱-۱-۱
- ۲۰.....شاگردان، ۴-۲-۱-۱-۱
- ۲۱.....وفات، ۵-۲-۱-۱-۱
- ۲۲.....تالیفات، ۶-۲-۱-۱-۱
- ۲۲.....مراحل تدوین آثار غزالی، ۱-۶-۲-۱-۱-۱
- ۲۳.....آثار عربی، ۲-۶-۲-۱-۱-۱
- ۲۴.....آثار فارسی، ۳-۶-۲-۱-۱-۱
- ۲۴.....احیای علوم دین توسط احیاگر قرن پنجم، ۳-۱-۱-۱
- ۲۵.....تأثیرات امام غزالی بر آیندگان، ۴-۱-۱-۱
- ۲۵.....تأثیر غزالی در داخل جهان اسلام، ۱-۴-۱-۱-۱
- ۲۶.....تأثیر غزالی در خارج از جهان اسلام، ۲-۴-۱-۱-۱
- ۲۸.....مقاصد شریعت، ۲-۱-۱-۱
- ۲۸.....تعریف مقاصد شریعت، ۱-۲-۱-۱
- ۲۸.....تعریف لغوی مقاصد، ۱-۱-۲-۱-۱
- ۲۹.....تعریف اصطلاحی مقاصد، ۲-۱-۲-۱-۱
- ۲۹.....تعریف مقاصد از غیر غزالی، ۱-۲-۱-۲-۱-۱
- ۳۱.....تعریف مقاصد از غزالی، ۲-۲-۱-۲-۱-۱
- ۳۲.....اصطلاحات مرتبط با مقاصد، ۳-۱-۲-۱-۱
- ۳۳.....مشروعیت مقاصد شریعت، ۲-۲-۱-۱
- ۳۶.....مبانی علم مقاصد، ۳-۲-۱-۱
- ۳۹.....اهمیت مقاصد، ۴-۲-۱-۱
- ۴۲.....تاریخ تطور مقاصد، ۵-۲-۱-۱
- ۴۳.....دوره ی اول: قبل از امام غزالی، ۱-۵-۲-۱-۱
- ۴۴.....دوره ی دوم: بعد از امام غزالی، ۲-۵-۲-۱-۱
- ۴۶.....رابطه ی مقاصد با مصلحت، ۶-۲-۱-۱
- ۴۶.....تعریف لغوی مصلحت، ۱-۶-۲-۱-۱

- ۴۷..... ۲-۶-۲-۱- تعریف اصطلاحی مصلحت
- ۴۷..... ۳-۶-۲-۱- ضوابط مصلحت
- ۴۸..... ۷-۲-۱- تقسیم مقاصد
- ۴۸..... ۱-۷-۲-۱- از لحاظ قوت
- ۴۸..... ۱-۱-۷-۲-۱- ضروریات
- ۴۸..... ۱-۱-۱-۷-۲-۱- تعریف ضروریات
- ۴۹..... ۲-۱-۱-۷-۲-۱- حفظ دین
- ۴۹..... ۱-۲-۱-۱-۷-۲-۱- تعریف دین
- ۵۰..... ۲-۲-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ دین از جهت وجود
- ۵۳..... ۳-۲-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ دین از جهت عدم
- ۵۴..... ۳-۱-۱-۷-۲-۱- حفظ نفس
- ۵۴..... ۱-۳-۱-۱-۷-۲-۱- منظور از حفظ نفس
- ۵۴..... ۲-۳-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ نفس از جهت وجود
- ۵۷..... ۳-۳-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ نفس از جهت عدم
- ۵۷..... ۴-۱-۱-۷-۲-۱- حفظ عقل
- ۵۷..... ۱-۴-۱-۱-۷-۲-۱- تعریف عقل
- ۵۹..... ۲-۴-۱-۱-۷-۲-۱- وسیله‌ی حفظ عقل از جهت وجود
- ۵۹..... ۳-۴-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ عقل از جهت عدم
- ۵۹..... ۵-۱-۱-۷-۲-۱- حفظ نسل
- ۶۰..... ۱-۵-۱-۱-۷-۲-۱- منظور از حفظ نسل
- ۶۰..... ۲-۵-۱-۱-۷-۲-۱- وسیله‌ی حفظ نسل از جهت وجود
- ۶۰..... ۳-۵-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ نسل از جهت عدم
- ۶۱..... ۶-۱-۱-۷-۲-۱- حفظ مال
- ۶۱..... ۱-۶-۱-۱-۷-۲-۱- وسیله‌ی حفظ مال از جهت وجود
- ۶۲..... ۲-۶-۱-۱-۷-۲-۱- وسایل حفظ مال از جهت عدم
- ۶۳..... ۲-۱-۷-۲-۱- حاجیات
- ۶۳..... ۱-۲-۱-۷-۲-۱- تعریف حاجیات

- ۶۳.....۲-۲-۱-۷-۲-۱-۲-۱ تطبیقات فقهی
- ۶۴.....۳-۱-۷-۲-۱-۲-۱ تحسینیات
- ۶۴.....۱-۳-۱-۷-۲-۱-۲-۱ تعریف تحسینیات
- ۶۴.....۲-۳-۱-۷-۲-۱-۲-۱ تطبیقات فقهی
- ۶۵.....۴-۱-۷-۲-۱-۲-۱ مکملات مقاصد
- ۶۵.....۱-۴-۱-۷-۲-۱-۲-۱ تعریف مکملات
- ۶۵.....۲-۴-۱-۷-۲-۱-۲-۱ مثال‌هایی از مکملات مقاصد
- ۶۵.....۵-۱-۷-۲-۱-۲-۱ ایجاد تعادل بین مصالح
- ۶۶.....۱-۵-۱-۷-۲-۱-۲-۱ ایجاد توازن بین مصالح و مفسد به طور اطلاق
- ۶۷.....۲-۵-۱-۷-۲-۱-۲-۱ ایجاد توازن بین مقاصد سه‌گانه (ضروریات، حاجیات، تحسینیات)
- ۶۷.....۳-۵-۱-۷-۲-۱-۲-۱ ایجاد توازن بین مقاصد ضروری پنجگانه
- ۶۸.....۲-۷-۲-۱-۲-۱ تقسیم مصالح از لحاظ اعتبار
- ۶۸.....۱-۲-۷-۲-۱-۲-۱ مصالح معتبره
- ۶۹.....۲-۲-۷-۲-۱-۲-۱ مصالح ملغی^۱
- ۷۰.....۳-۲-۷-۲-۱-۲-۱ مصالح مرسله
- ۷۰.....۳-۷-۲-۱-۲-۱ تقسیم مصالح از لحاظ شمول
- ۷۰.....۱-۳-۷-۲-۱-۲-۱ مراتب تقسیم از نظر شیخ طاهر ابن عاشور
- ۷۱.....۲-۳-۷-۲-۱-۲-۱ مراتب تقسیم از نظر ریسونی
- ۷۱.....۳-۳-۷-۲-۱-۲-۱ مراتب تقسیم از نظر ایوبی

فصل دوم (مقاصد شریعت نزد امام غزالی)

- ۷۳.....۱-۲-۱-۲-۱ مقدمه
- ۷۳.....۱-۱-۲-۱-۲-۱ غزالی و علم اصول فقه
- ۷۳.....۲-۱-۲-۱-۲-۱ اهمیت علم مقاصد و آثار بی‌توجهی نسبت به آن از نظر امام غزالی
- ۷۴.....۲-۲-۱-۲-۱-۲-۱ مراحل شکل‌گیری علم مقاصد در کتب غزالی
- ۷۵.....۱-۲-۲-۱-۲-۱ مرحله‌ی اول

- ۷۸..... ۲-۲-۲- مرحله‌ی دوم.....
- ۷۹..... ۳-۲-۲- مرحله‌ی سوم.....
- ۸۰..... ۳-۲- مصلحت از دیدگاه غزالی.....
- ۸۰..... ۱-۳-۲- معنای مصلحت.....
- ۸۱..... ۲-۳-۲- تقسیم بندی غزالی از مصلحت بر اساس تأیید و تصدیق شرع.....
- ۸۳..... ۳-۳-۲- تقسیم بندی غزالی از مصلحت بر اساس قوت.....
- ۸۶..... ۴-۳-۲- فایده‌ی تقسیم مصالح به ضروریات و حاجیات و تحسینیات.....
- ۸۶..... ۴-۲- مقاصد شریعت (ضروریات خمس) نزد غزالی.....
- ۸۷..... ۱-۴-۲- حفظ دین.....
- ۸۷..... ۱-۱-۴-۲- رابطه‌ی دین و اسلام.....
- ۸۸..... ۲-۱-۴-۲- مقاصد تبعی.....
- ۸۹..... ۲-۴-۲- حفظ نفس.....
- ۸۹..... ۱-۲-۴-۲- وسیله‌ی ایجابی حفظ نفس.....
- ۸۹..... ۲-۲-۴-۲- وسیله‌ی سلبی حفظ نفس.....
- ۹۰..... ۳-۴-۲- حفظ عقل.....
- ۹۰..... ۱-۳-۴-۲- ضرورت طلب علم و اهداف آن از نظر غزالی.....
- ۹۳..... ۴-۴-۲- حفظ نسل.....
- ۹۳..... ۱-۴-۴-۲- وسیله‌ی ایجابی حفظ نسل.....
- ۹۴..... ۲-۴-۴-۲- وسیله‌ی سلبی حفظ نسل.....
- ۹۴..... ۳-۴-۴-۲- مقاصد تبعی حفظ نسل.....
- ۹۵..... ۵-۴-۲- حفظ مال.....
- ۹۶..... ۱-۵-۴-۲- فواید اخروی مال.....
- ۹۶..... ۲-۵-۴-۲- آفات مال.....
- ۹۶..... ۶-۴-۲- نکاتی در مورد مقاصد شریعت از دیدگاه غزالی.....
- ۹۸..... ۵-۲- راه‌های شناخت مقاصد از نگاه غزالی.....
- ۹۸..... ۱-۵-۲- استقراء.....
- ۹۹..... ۲-۵-۲- شناخت علت.....

۹۹.....	۲-۵-۲-۱- اجماع
۹۹.....	۲-۵-۲-۲- نص
۱۰۱.....	۲-۵-۲-۳- ایماء
۱۰۴.....	۲-۵-۲-۴- سبر و تقسیم
۱۰۴.....	۲-۵-۲-۵- تنقیح مناط
۱۰۵.....	۲-۶- غزالی و فقه اولویات
۱۰۷.....	۲-۷- موضع غزالی نسبت به عقل (قیاس)
۱۰۸.....	۲-۸- غزالی بین اصول فقه و منطق
۱۰۹.....	۲-۹- قواعد مقاصد در نزد غزالی
۱۰۹.....	۲-۹-۱- قواعد عام
۱۱۰.....	۲-۹-۲- قواعد خاص

فصل سوم (نتیجه گیری)

۱۱۲.....	۳-۱- نتایج مربوط به مرحله ی اول
۱۱۴.....	۳-۲- نتایج مربوط به مرحله ی دوم
۱۱۶.....	۳-۳- نتایج مربوط به مرحله ی آخر
۱۱۸.....	۳-۴- پیشنهادات
۱۲۰.....	فهرست مراجع

«الحمد لله على جزیل فضله ونعمائه والصلاة والسلام على محمد خاتم رسله وانبیائه»

بدیهی است که خداوند تبارک و تعالی بندگانش را جز برای عبادتش خلق نکرده است، و هر منفعتی که جلب می شود و هر مضرتی که دفع می شود در نهایت برای تحقیق این مقصود نهایی است. چرا که خداوند می فرماید: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» [الذاریات / ۵۶] {من پری ها و انسان ها را جز برای پرستش خود نیافریده ام}.*

الف) بیان مسئله

هدف اصلی از تشریح احکام شرعی، نه فقط حفظ ظواهر شرعی بلکه بیشتر، رس یدن به مصالح و مقاصد است که در ورای احکام ظاهری وجود دارد و در واقع در اصل، احکام شرعی برای کسب این مصالح و مقاصد وضع شده اند تا به این وسیله فرد و جامعه را به سعادت برسانند. در تاریخ شریعت اسلامی دیده شده است که گاه از جانب برخی از علما یا عوام مردم، ظواهر شرعی، بیشتر از مقاصد و مصالح اصلی که مورد نظر شارع است، مورد توجه قرار گرفته و این توجه به ظواهر شرعی تا آن حد پیش رفته است که حتی گاه حفظ ظواهر شرعی در اولویت قرار گرفته و هدف اصلی تشریح فراموش شده است.

علمای فقه و اصول با درک این نکته که هدف اصلی شارع در درجه اول وصول به مکارم اخلاق و مصالح و مقاصد اصلی شارع است و ظواهر، بعد از آن اهمیت دارند؛ تلاش کرده اند تا مصالح و مقاصد اصلی از تشریح را کشف و به صورت رتبه بندی شده بیان کنند. در همین راستا علمی با نام مقاصد شارع شکل گرفته است که هدف خود را تبیین و کشف مقاصد مورد نظر شارع از تشریح احکام قرار داده است. علم مقاصد شریعت عبارت است از فهم معانی و حکمت هایی که توسط شارع حکیم در تمام احوال تشریح یا در اکثر آنها لحاظ شده است (ابن عاشور، ص ۵۱). که شناخت آنها امری ضروری برای همه ی مردم است. برای مجتهد هنگام استنباط احکام و برای غیر مجتهد به منظور شناخت اسرار قانونگذاری (زحیلی، ۱۴۰۶، ص ۱۰۱۷/۲).

*در ترجمه ی آیات از نرم افزار نور (تهیه شده از کتاب «تفسیر نور» نوشته ی دکتر مصطفی خرم دل) استفاده شده است.